

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204982

UNIVERSAL
LIBRARY

నా జీవిత చరిత్ర

వినువీధి

1947

రచయిత :

శ్రీ ఆయుగాది విశ్వేశ్వరరావుగారు

సర్వస్వామ్యములు

శ్రీ కాశీకుమారి

శ్రీ వ్యయనామ సంవత్సర

మూఘ శుద్ధి

శ్రీ రాజేశ్వరి ముద్రానిలయము

రాజమహేంద్రవరము

'వినువీధి'

మల్లపాటిమూ

(405 కావ్యమల సంపుటి)

1947

కాళహస్తి తమ్మారావు అండ్ సన్స్.

గ్రంథప్రకాశకులు : : రాజమహేంద్రవరము

వి న తి

అట్లు భారత కావ్య సందోహము సహృదయులకు ఆమో
దము కలిగియుండునట్లు తాత్పర్యంతో 'వినువీధి' రచయితలకు
కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనాలు అందచేస్తు కావ్యంలోని అంశ
చందాలు సరిగిలే స్రుహించమనిండుని మనవి చేస్తున్నాము.

ఇటువంటి కావ్యావళినే మున్నగుదు విరళంగా స్రుక
టించి ఆంధ్రావనికి మోదము కలుగజేయాలని మా సంకల్పం
మా సంకల్పానికి బలం పొందజేయాలి. ఈ రసవాదీకమ మా
దనని, స్వస్థోకచాపిరి క్షాతహస్తీ పాపాయుష్షుగారికి కవికుమా
రులు అంకితం చేశారు. కవిగారికి నూ వినతి,

ప్ర కా శ కు లు

రాజమహేంద్రవరం

మ న విమో ట లు

విశ్వక్సేత్రులుగా రచన నాగించిన నాకల స్రగమ
ప్రయత్నశీలితంగా రసికాంధ్ర లోకానికి సమర్పించిన కావ్య
మేసుమమే యీ విమోఢి !

కావ్యనిర్మాణానికి కవిశాశిల్పానికి యీ శుష్కపక్షగ
మెంత బాంధవ్యాన్ని కల్పించుకొన్నదనే ప్రశ్న తత్సమా
ధానం ఆంధ్ర నాకలోకానిదే !

రచనావిధానంలో అమూల్యపహకారం చూపించిన
మిత్రులు నాలామగది పున్నాడు నారగదరికి వ్యక్తిగతంగా
అభినందనాలను సమర్పించ లేనందుకు నా క్షిమార్పణ. యీ
పమయంలో వారిని క్షమించి కృతజ్ఞత చూపించుకుంటున్నాను

పుస్తకాన్ని సర్వాంగసుంకరంగా ముద్రించిన
శ్రీ కాశీహస్తీ తమ్మారావు అండ్ సన్స్ వారి సారఫారషీన
తెలుగు దేశానికి తెలియనిదికాదు. వారికి నా శుభాకాంక్షలు

ఇట్లు,

మీ విశ్వేశ్వరరావు

రచయిత

తొ ర లు

మాన్యప్రజ

అకలిమంబు

శాంతిదూత

ప్రస్థానము

హృదయము

ప్రేమ

కవిసారి

మనము

- 4

త్యాగరాజు

అక్షర

అక్షర

సంవేదము

నామ

పీఠపు

ఆంధ్ర కవి తాతామూరి

గృహలక్ష్మి

ప్రీతి

యృద్ధుతామ

కోకిల

వీరమాత

నేడు

శ్రావణము

ఆంధ్రుడు

సువమ

ఆంధ్ర భారతి

మాళవ్యాజ్ఞ

గౌరవి

స్మృతి

జనించి నది పూర్వజన్మ పుణ్యంబుగా
 వనితలమిన్నయై భగవతభూమి
 మురిసింది నది యెంతో మువ్వలబిడ్డగా
 మహితుడా పాపయ్య మందిరాన
 సాగించినది మహాసాధ్వీలలామయై
 'కాళహస్తి' గృహాన కాపురంబు
 కనిపించినది కడు గణ్యానులైనా
 పేరెన్నికనగన్న ప్రయసులాళి

పాపయ్య యనగ పరువును గడియించె
 లెమ్మయార్యుకీమె ఫిర్కనత్తి
 ఆసుమంగలికీక యాత్ర శాంతించగా
 వేడ్క నిచ్చెద 'వినువీధి' కృణిని !

కీ॥ శే॥
కాళహస్తి పాపయమ్మగారు

మా తృప్తా బ

మార్కన్యపాలుర వీర్యశౌర్యాలకుఁ
 బెద్దగా గర్వించు ముద్దరాలు!
 తెలుఁగురాజులతీవి తలుచు కొన్నప్పుడు
 కడుముదం బండెడి కన్నతల్లి!

బుద్ధదేవుని పుణ్యబాధనల న్విని
 మురుపు జూపించెడి పూనిచరత
 ఆ శివాజీ సల్పు నాహవోద్దండత
 కచ్చెఱువండడి యార్జవినుత.

శూరవరులను గన్నదీ వీరవనిత
 రత్నగర్భ యనంగను రాణకెక్కె
 కాలపురుషుని గారడీ ఘనతకతన
 వట్టినిరుపేదయైన దీ భరతమాత!

పెంచుకొన్నది కెంత ప్రేమాశిశయరీతి
 విజయలక్ష్మీని దెచ్చు వీరవరుల
 చూచుకొన్నది లనశోభను దిద్దిన
 కవికుమార రచిత కావ్యవిరితి

దాచుకొన్నద వెన్నో తన భజనాలోన
ధనధాన్యములను రత్నాలనరుల
నింపుకొన్నది మది సస్తు లానందంబు
గాయకు కన్నని కంఠమునకు

విశ్వవిఖ్యాతచరిత్ర యీ వీరమూల
మహిత గుణజాత బహుళసంపత్సమేత
పించి పెద్దగ జేసి నీవించె నన్ను
ఔషధకొనెదను నా జాతి గొప్పదనము

సత్యాగ్రహంబును స్థాపించు మా గాంధీ
జాసినోటిని జూచి మురియు నెప్పుడు
పండిత బహ్మగు వాక్యాలధాటికి
నమితమోదంబంది యలగునెప్పుడు
రాజేంద్ర బాబు విరాజిత సేవకు
ముదమందుచుండు నెప్పుదినినెప్పుడు
సయితాభిమానియై స్వార్థమరయని మా
జానునుగాంచి యుప్పొంగు నెప్పుడు

హిందుముస్లిము సఖ్యత యేర్పడంగ
జూచుభాగ్యమేలేదని ప్రుక్కునెప్పుడు !
దాస్యబంధాలకోడ విలాకునందు
భరత జనయిత్ర ! సర్వసంపదలధాత్రి !

ఆకలిమంట

చినిగిన పాతదుస్తులను సిగ్గునువీడి ధరించినాడు, ఆ
తన గరమందుచున్న దొక తాళలనాటిది పాతగిన్నె-యే
మఱియెవ, వాని దీనతకు నావరభావము గానరాదు, జీ
వనము విఠాకులో మునిగె, వానినరించె కనుధార్మి ప్రేమతో!

వట్టి యెముకలగూటిలో పుట్టుచుండె
మధురమంజుల గీతాల విధమదంత !
ఓర్పుతోలేని బాధతో మర్మిలోన
ప్రేమ నందంగ వెడలెనా బిచ్చగాడు.

ఆతని గీతికారనము లద్భుతభావ సముద్భవములై
ప్రేతనిగూర్చె నెల్ల ఆకు, బిచ్చమువేయుట మానుచింకె
గూతలగూయ జొచ్చిరట గొంతుతనాన బ్రజాళి-వానికే
నీతి లభించునన్నమిక, రిత్తగ నేగతినిల్పు బామిపై !

వీధికుక్కలు మొఱుగుచు వెంటవచ్చె
నడువ కాళ్ళాడవయ్యె ననాధుడతడు
బ్రతుకు తెఱవెక వానికి భారమయ్యె
నలిచియున్నాడు మృత్యువు నీడలందు !

ఆరని మానసవ్యధల నారయు వాఁడొక్కఁడైన లీడు ! యే
మోతలవోసి వానినొక మోఱకురీతిఁ దలంచు చెన్నియో
రీతుల దూరినాడు, వివరీత పరిస్థితి బిచ్చగానికై
కోతలఁగూర్చె నెందలును గూరిమిగోరెను నేలగూల్పఁగన్.

నిలువఁగ నీడలేకరని నిర్లభావము మాయమయ్యెనా.
కలవరపాట్లు నెయ్యముఁ గాంచెను భిక్షకు—నాశలన్ననో
గలుఁగవు, మండుటెండలకు గాలికి వానకు రక్ష లేకయే
నిలుచు వృధాగదా బ్రతుకు నీరజగర్భుని సృష్టిలోపలన్.

పత్రికలలోన విఖ్యాతి వజ్రలుగాని
దానధర్మాల మాటలే దఱికిరావు !
కడుపుమంటను చల్లాక్చు ఘనులులేరు
మాయదారుల మయముగా మాయజగతి !

జేనేఁడుపొట్ట నింపికొన చింతలలోఁబడి మూల్గుచుండె, నీ
మానవజాతిలోన నిక మచ్చునకైన యుదారభావమే
గానఁగరాదటంచుఁ గడుగాసిలే నాతఁడు బెక్కుమాళ్లు—నా
మానసమెల్ల చిల్లవడ మాయ ప్రపంచపురీతి చూడఁగన్.

బలికి దానంబునేర్పిన భాగ్యభూమి !
దానకర్ణునిఁ బెంచి న ధర్మభూమి !
పరమపావనమైనదీ భరతభూమి
పంచుకొనుచుండె నయ్యయో ! బిచ్చగాంక్ష !

శాంతి దూత

విశ్వభారతి నీకు దీవెనల నిడగ
 విజయలక్ష్మీయై కపురంపు వెలుంగు జూప
 మా సరోజని పాడంగ మంగళంబు
 గాంధీ - నవయుగసంధి - స్వర్ణాయువగుత !

చెఱిసాల నేలకు జీవిత సౌఖ్యము
 భారవోసినయట్టి త్యాగమూర్తి
 భారతజాతీయ భాగ్యభిలాషియై
 ఉపనాసములజేయు నుత్తముండు
 అతిభేదములేక సమతాభిమానియై
 స్వఖ్యాతి గొన్నట్టి పండితుండు
 ప్రేమస్వభావపు బెత్తనదారుడై
 ములలేని కీర్తిలలో గులుకుసామి

భారతావని తీరకు భాగ్యరాశి
 మకుట మొక్కటి లేనట్టి మనుజవిభుండు
 కవఁ డిఁ కేనాటికైనను గర్వసరణి
 ఆర్యసన్నతినందు మహాత్మగాంధీ!

ఈ బక్ష్మచేగులి కే యాశయాలకు
 నెలవులైయున్నవో తలవలేను
 ఈ ముదుసలి దేహ మెన్నికష్టాలలో
 మునిగెనో రవ్యంత గనగలేను
 ఈ ముసిముసినవ్వు లెన్ని జేజాలలో
 ఘనత నార్జించెనో కాంచలేను
 ఈ కార్యదీక్షకు నెట్టిమహత్తులు
 చెలిమి వాంఛించిలో తెలియలేను

సిగ్నిసంతోషి - రాత్నంపు నేస్తకాడు
 కడుగునఖ్యాన బ్రమదంబు గాంచుఘుఘు
 భరత జనముల కనకగర్భానబుట్టి
 జన్మసార్థక మొనరించె శాంతిమాత !

ఖిదిగునస్త్రాల ఘనతను జాటుచు
 మాలునడుక నేర్పు సాలివాడు
 హింసాపథంబును హితవుగా గననట్టి
 బుద్ధదేవునివంటి పూజ్యుడితడు
 వారిజనవీరుల ననురాగ మొలుకంగ
 గుఱులకంపిన జాలిగుండెవాడు
 హాలిక దుస్థితి కనుకంప వహించి
 ప్రియభాషణమునల్పు ప్రేమమయుడు

మూటలాడిన రతనాలు మూటగట్టు
బోసినోటిని దెబ్బచిన బూటకాలు
నతని నాక్యాల వర్షించు నమృతధార
దిట్టముగాంధి! కోమలా! దేవుడతడు!

యవన క్రంబును నుప్పొంగజేసెడి
రాజకీయము నేర్పు రాచబిడ్డ
సత్యప్రవర్తన జనదాసుండగ
దీక్షనహించిన దివ్యమూర్తి
యుద్ధిపైశాచిక సుంకారములకెల్ల
శాంతిమంత్రముజెప్పు శాస్త్రవేత్త
అపరిమలములేని అదర్శపురుషుడై
ప్రజలమెప్పులగున్న భాగ్యశాలి

వింతయేకద చూడగా బిలకసాము
యెచట దాచినాడోకాని యింత ప్రతిభ
నెల్లదేశాలు నెలుగెత్తి యితని బొగడ
మూటగట్టెను యశము నీ మనలితాత!

ప్రావృట్కాలము

సెలమేరు జలమును జేర్చువాడనటంచుఁ
 గూసరాగాలతోఁ గులుకుచుండ
 కొనయూపిరిన్ దాల్చి గోడొందు ద్విణములు
 నచ్చుచున్నావంచుఁ బ్రమదమంద
 నీలిమబ్బులు నీదు నెయ్యమ్ము నాశించి
 వింతగా నింగిపె గంతులిడఁగ
 పిల్లగాలులుగూడి ప్రేమమీరఁగ నీకు
 నతులితరీతి జోహారు లొనఁగ

విజయఘోషల నురుములు నెడలచుండ
 మెఱయు కన్నెరకాంతతో మేలసూడ
 రాచతీవిని ప్రకృతి వరాసరికిని
 వర్షకాలమ - వచ్చితే వర్షమెలయ.

సాయని మందు పెండ్లకు గానినయైన వసుంధరా సతిన్
 ఆయువునిచ్చి కాచితివి, వార్షముగూర్చితి వర్షధారతో
 సాయములేక జీర్ణము చచ్చినయట్టివి గడ్డిపోచలన్
 నీ యభిమానమెందులకొ నిల్వఁగఁజేసితి నూర్చుశోభనో.

అందమునందు మేటినిని హాయిక తాగలసఖ్య మందుచున్
 పొందుల స్వీకరించుచును శ్రేణుపిచాసిగ చంద్రుడుండ నీ
 వెందుల కట్టిసౌఖ్యమును దేటినిగల్పితి - నీలిమబ్బులే
 వందుర జేసె నానినిని-చాపమునుబ్బిది వర్షకాలమా !

మర్మములేని జీవనము మాదని నాదనఁ జేయునట్టి మా
 కార్మిక కర్షకావళిని గాచెను నాతలు లేనినాడు-నీ
 ధార్మిక మేడ నేర్పితివా లెంత విధాన జలంబులిచ్చితి !
 నిర్మలమైన నీ మనసునేర్పడె వామఁ జుర్ర జ తికిన్.

ఆకటిచిచ్చులో వెలలనందు నభాగ్యులు బిచ్చగాంధ్రు యే
 వాఁటికిగ లేక, బడివాసలలోఁబడి రిక్ష లేక నీ
 ఛాకకు దాసులై యచటడస్సిరి-కాంచిలె నర్షకాలమా !
 ఈ కలికాలమందు లభియింపదు ధర్మము మచ్చుకేనియున్.

గాన విశారదుండనని గర్వమునందుచు మన్ను మిన్నులన్
 గానక యొక్కపెట్టుగను గంఠమునెత్తుచు బాడుకోయలన్
 యేనడియేటిలో మునిచి లెంతటి ఘోరము వర్షకాలమా
 వాసలహోరు రిక్కనిఁక వాంఛితమెద్దియు నీకు లేదాకో !

పిడుగుల నేస్తకాండ్రుచుఁ శ్రేమధనాన్వితులంచు వారితో
 తడబడకుండ నేగెదవు, ధాత్రియే వారలదూరుచుండు, నే
 యిడుముల నంబెదో నెలియ దింత యమాయకుఁడైనవానికా
 పడతి మెఱుంగు తీగ సమభాగిని యాట విచిత్రమాగదా !

హంపీ క్షేత్రము

కాలిగజైలు నందియల్ ఘట్టు మనఁగ
హంపియందున విహరించె నాంధ్రలక్ష్మీ
దానిఫలితమా? ప్రేతాల రాండవమ్ము
ఆంధ్రవీరుల మగతనం బంతరించె—

ఒకనాఁడు కవిరాజు లూరేగఁ బెచ్చర్తి
నాంధ్రభూమికిఁ జెచ్చు హంపి యిది
ఒకనాఁడు జేశాల నోడించి గీర్వాణ
మాంధ్రభూమికి నిచ్చు హంపి యిది
ఒకనాఁడు తెలుఁగుల యుజ్వలశౌర్యాన
నాంధ్రభూమిఁ గులుకు హంపి యిది
ఒకనాఁడు శోభనో నకలసంపదలెన్న
ఆంధ్రభూమిన్ బెంచు హంపియిది

ఇంత వైభవోపేతమా ప్రాంతమందు
గల్బిలంబులు వసియించు కాలమిది!
చనిన దానాఁడె తెలుఁగుల స్వర్ణయుగము
పిఱికినత్తురు జేరెనా వీరహృదిని!

ధీమతమాశ్రుల తేజవంతంబైన

గరువంపుగాధలు చరితలండె

బాహుబలస్ఫూర్తి పటుశౌర్యమున నాజి

శత్రులం జంపుట చరితలండె

కవిశానినోద్బులై క్రాలినరాజుల

మురిపెంపు వార్తలు చరితలండె

ఆంధ్రరాష్ట్రస్వాస్థి యసమాన మనునీతి

సమ్మదంబు చరితలండె

వినుచు నానమ్మనగడగా విధిగించె

పొరువంబులు విడనాడు పందలైరి—

కడుపువిండిన సంతసం పడిడి జనుల

కట్టి బాహుబలంబేది? ఆంధ్రభూమి!

కవినార్వభౌముల కాన్యగానంబులు

కర్ణపేశలమాచు గ్రాలె నెచట

గాయకరతనాల గాన వాహినులెన్న

ప్రవహించె నెచ్చోట ప్రళితగతిని

వేదవేదాంగాది విద్యానినోదమ్ము

ఘోషించె నే వీట గులుకు లాలుక

కత్తిసాములనేర్చి కడుపు పంటగఁ గ్రాలు

వీరాధివీరులు వెలసి రెచట

అట్టి బంగారుగడ్డయ్యా హరినియందు
 దీపమైనను బెట్టెడి దిక్కులేదు
 పుట్టుగానిననా నెల్లుపుష్పలకును
 జూపు నీ హరిని ఆంధ్రుల శోభజాడ !

ప్రళయ విద్యారణ్య శ్రుతిమూర్తి వాళ్ళున
 పుట్టిన మేటిదా పుణ్యభూమి
 గాయల శౌర్యాన రిగడ దేరినయట్లు
 సదృశం బందిన స్తన్యభూమి
 తిమ్మన్నకేతణ్ణ తీయని ఘట్టాల
 సద్ధికమోదంబుగను ప్రసాదభూమి
 చెద్దన్న కనకంపు బెనుతీని యల్లాడ
 ప్రమదంబునందిన భాగ్యభూమి

నికట ! హీనమా దర్శిత యానహించె
 నన్యమృగముల కారులా ఫలములయ్యె
 మచ్చు కొక్కడైన మనుజుండు మనలఁజిచ్చెడు
 బూదికలసెనె తెల్లు జవాది యెల్ల !

దెలుగు వెలుంగుమాసె, ఘనతేజమె ఆంధ్రులటన్నరోసె, నా
 సలలిత కీర్తికాంత మనసార నశించె విదేశవిరులన్
 విలసనమాంధ్రలక్ష్మీ యిట వేసరి పోయె బికారిపోలికన్
 కులుకుదనమ్మె యాంధ్రులకుఁ గూడనిదా మె నిదేటివోద్యమా !

హంపి దిలకించి నగవని యాంధ్రదేశి
దాని బొన్నల్లనతి నిన్న దాసుడైన
తెలుగు బిడ్డకు తెలుదోయి! తెలుగులార!
యనుచుగన్వించు వినువీధి నాహవోతస్సహాయగుచు

ఏనని కన్నెల్లవశియనో యెఱుంగలేము
మఱియు ప్రాంగణంబులు హట్టిగలిసె
నాంధ్ర! నీవెగి నిర్భాగ్యురాలవమ్మ
దాసివైనావు కన్నల దోసిలోగ్గి.

హంపి శిఖలాల గనుదోయి ఆంధ్రులార!
తెలుగువీర సగారాలు దిబ్బకేగె
నారతినిసింహ కీతికయందు నిపుడు
గూయుచున్నది సరదాగ గుడ్లగూబ!

తెలుగువీరు గుఱారముల్ వెలయునిచట
గాంధ్రమనుచుండె క్రూరమృగాలవెన్నో
యిక లేదోయి ఆంధ్రుడా! యిలలేళోభ
యూదులొడిర కన్నీటి యేటిలోన!

తీ తు వు

ఏటికి దీతువా యువచె దీగతి సొమ్ములు జోయినట్లుగాఁ
గాటికి రాగదోయి! యవి గానముజేసెను సిగ్గుమాలి, నీ
పాటలు బాడుగాను! భవి పచ్చగనుంపిరఁ గల్గుకుట్టునా?
చేటులతోడ మానవులు చింతిల భాగ్యమె నీకు దీతువా!

పిల్లలఁ బెద్దలకరిం భీతిలఁజేసెను నీదుకూఁత లీ
యల్లరిఁ గాంచినం గునె యబ్బుగమదిశోయి వింటివా:
ముల్లులు నీదుమాటలఁట, ముప్పులకంతట బాటలఁట, నీ
యిల్లు బజారుపాలయెను; యెందుల కీ ముపకీర్తి లీతువా!

కాయనిమాత తీతు నను కల్లరిమాటలు నింక నేడు, నీ
కేలన నోళ్లలో వసుట-యెల్లరు దుమ్మును నెత్తిపోయుట
శ్రీలని సంతసితువె! యివీ! పరువున మరియాద నెంచవా?
చాలు! వయస్సువారఁగనె సంతల నన్నితె జ్ఞానసూపవన్.

కోయిలసాటి దచ్చికొనగోరవె ! యాతవివేగు శెప్పగా
నీ యఖిల ప్రపంచమున వింతటి గాయకుఁ డేడియించు నె
న్నో యభివ్రంశనాల నిడుచుందురు లోకులు లెక్కలేక, నీ
హేయపు జీవితమునకు నీ నగుబాట్లు స్థలంబు తీతువా !

మొన్న వసంతభూమిపతిముంగిట బాటక చేరిజేయఁగాఁ
గన్ను పండుచయ్యె గన, గాయకరన్నను ! ముద్దుకోకిలా !
మన్నచ మూటఁగట్టితివి, మాదగుకొల్పునఁ బాటకాడనై
యన్న ముదానహం బిఱకు నుంకపు లోటులు నేనికేని నీ
నన్న మదీయరాజ్యమున హర్షమటంచు వసంతుడే యనెన్.

కడసారి

(శివసారథి చెన్నునితో గాతముని కడసారిమాటలు)

కొను మివె రాజదుష్టుని, గోపమునూనుచు సుప్రసిద్ధిమా
ఘనతర శాశ్వతవంశమున ఘాతకుడంచు హరింపకయ్య! నా
నునము పరోపకారము మంత్రిమునే జపించుచుండె, సి
తనువు నమర్చుకొంటయెను ధాత్రి కీసాఖ్యముగూర్చి, చెన్నుడా!

హాయిగ రాజభోగముల నందుచు గర్జములన్న మాట 'నే
మో!' యన లేను, నేను గనియుంటి. జీవులబాధ, చెన్నుడా!
నా యెడదన్ విరాగమిడనాట్యమునల్పుచునున్నదోయి! యీ
హేయపురాజ్యకాంక్షలకు నిచ్చినయ్య తిలోదకంబులన్

బ్రతికిన మూడునాల్గి పలుబాములనందె! జీవకోటి దు
ర్గతులను గానకే పకపకాలున నవ్వుచు రాచరీతితో,
గుతుకమునగదియుగడుటకు గోరదు నా మది నమ్ముచుయ్య నీ
వితిరముగా నవింపకు మిదేటివిరాగమటంచు; చెన్నుడా!

అయ్యో, నిశీధమందు తన యాలిని బిడ్డచు వృద్ధుడైన యీ
యయ్యను వీక్షినాడనుచు నబ్బురపాటున లోకులెల్లరున్
చయ్యన నిందజేసి వినజాలనిరీతిని మారనిమ్ము, కా
కియ్యదే మోక్షసాధన మీ కెందుల కాక్షణికంబుగ్గా సిమల్.

నను నెడఁబ్రాయ లేకయె, యనారలమున్ దిగులఁది గుండ్తు నా
జనకుని గుండె బాధయును, శాంతి నెఱుంగక నున్నవారిలో
మునుఁగు యశోధరాంబుగతి, ముద్దుకుమారుని రోదనధ్వనుల్
మనమున నెఁచునట్టి యొక మాచనరాక్షసి నందువా ! సఖా !

ఏటికె చెన్నుఁడా ! నగచె దీగతి; నింతె నమాయకుండనా ?
కాటికిఁ జేరు దేహమునఁ గాంతలఁబెంచుట పూర్వమేనుమా !
మాట లవేటి కింక ననుమానము మానుము నేను రాజునై
ఏటిని జేర్చుకొప్పదా, ప్రవింఁచె విరాగము దేహమెల్లెడన్.

జనకుఁడు దిక్కు లేదనుచుఁ జాలవిచారముతోడనుఁడు, నీ
ననయము వానిఁజేరి, దరహాస మెలర్పఁగ, నా వియోగమున్
నునముననుంచుకొంగతి మాటలఁ దెల్పి యశోధరాంబకున్
తనయుని బుజ్జగింపుమని ధైర్యము నీయగదోయి చెన్నుఁడా !

జీవనసుప్రభాతిమును జేర్చుకీరీతి సుఖంబునందఁగాఁ
ద్రోవల జూచివచ్చెదను, తూర్వసుబాధముజేతు సప్నఁడే
జీవుల కట్టిశాంతి నింక జేర్పనివేళల మిమ్ముజూడ నే
నేవిధి వచ్చువాఁడ ? శమియింపవె యంశటివేళవచ్చినన్.

తు మ్మె ద

శూరుపు శెల్లవాటిగనె, తుట్టున బూలను ముద్దిడంగ, నె
న్వారికి జెప్పకే జనెను, పాపము వీసతి నిన్ను చాచి వే
మారుని నేప్పుచున్నది—అమామకురాలిని నొక్కమారు ప్రే
మారగ కౌగిలించుము, సుమమ్ములు బ్రక్కరులొప్పు తుమ్మెదా !

రంగుల దాల్చి, యందమున రావలమంచు నచించు బూలగో
సంగను మేమిగొప్ప ! మనసార వరించి భజించు భార్యనే
క్రంగగఁజేయకయ్య, యచుకూఁబడవై సుఖముపుమిక, నీ
యంగన కంటివీరు యచుకూతనఁ గూర్చును నమ్ము తుమ్మెదా !

చాటు ! వచింప సిగ్గు ! నిముసాచి వేలసుమాలసానులక్
లీలగఁ కౌగిలించుటలు లెక్కకు మిక్కిలిగాఁగ నుండు, ని
న్నెల వరించిరో తెలియ దింతటికూపశి యెందులేడు ! ప్రే
మాలయధర్మకర్త నని హర్షముపండకుమోము తుమ్మెదా !

‘ ఎంత రికాలమారి మగఁజే ’ యని లోకులు గాకులట్లుగా
వింతలఁ బెంచి చెప్పగనె భీతిలియున్నది ! యెన్నఁజేని నా
నంతయు ని న్నెదిర్చినటు లబ్బురమా ! వినలేదు తుమ్మెదా
యింతటి నమ్మణాల గని నేడ్వగఁ జేయుట నీతిగాదురా !

భ్రమరము బాపనయ్యవలె బర్కటనంబానరించు యోగ్యుడే
సుమ ! యని యెల్లరాడంగనె, సుంతయు జంకక మామగాను నీ
విమలచంద్రియా సుతను బెంజిలిఁ జేసిరి—దాని కర్తమా !
నిముసము ప్రేయసీ ! యచవు, నెమ్మయు నింపవు, చూటలాడవే !

ని సతి యోగ్యురాలు ! నవినీతి నెఱుంగని చూడనిట్లే—యే
దోపమె లేనిదాని కలమ్రుంచి విపదనఁ జేసిరావు—నీ
మోసపుఁబోకిలిల్ నిజము ! యుష్కలకంఠకు మూలహార్దముల్
దోసిలియొగ్గు భార్యకును దుచ్చుపుఁబూలకు సామ్యమేదిగా !

భానుని ముద్దుభార్యయగు పద్మినితో నబరా విలాసముల్
యీ నకిమం ద్రపుంబను కెంతటిముప్పులుకూడు ! గాని, నీ
మానిని పద్మకాలగని మంగళహాస్య మహాస్వయ్యమొక్కటే
కానల నున్నయప్పటికిఁ గాదుచున్నది రామరక్షగా !

పూలకు లోటులేదు—పరిపూర్ణ సుఖములు సొంతసొమ్ములం
దాలకు నాలయంబులు, వితాకు నెఱుంగకు, హరివృక్షముల్
వేల గడించువార లవివేకివి ! నీ కటు సాగవయ్యె—నీ
యాలికిఁ బొట్టబూతునటు లన్నయుబెట్టెఁగ లేవు శుమ్మదా !

రాతిరివేళ నింత యచరాగము నింపిన బూలకాంత లే
మూతిబిగించి, మచ్చునకు మోమును జూపనినాడు, తుమ్మెదా
నాతినిఁ జేర వప్పదయె—నచ్చుకు మిట్టివి పూలప్రేముకుల్
గోతినిఁ గూల్చు గాపురము గొంపకుఁ జేర్చును ముగ్ధమాటలన్.

త్యాగరాజు

పుట్టినాడవు మాదు పూర్వపుణ్యవశాన
 నెలుగుబిడ్డననెడి కలుకు నిడగ
 నెచ్చినాడవు తీవి దీనురాలైనట్టి
 ఆంధ్రమాతకు దరహాన మెరగ
 పాడినాడవు నీవు బ్రతికి నన్నాళ్లును
 భవ్యమా శ్రీరామప్రభునిగాధ
 కొట్టినాడవు ధంకి గొప్పవిజ్ఞానినై
 అటవలు నీకు జోహారు లిడగ

సరన సంగీత సాహిత్య చక్రవర్తి
 ఆంధ్రజనముల్ని ముద్దాడు ననుగుబిడ్డ
 భక్తిశేఖర నీకిదే వందనంబు
 ఆర్యసన్నుతేజ! శ్రీ త్యాగరాజ!

తెలుఁగు విశాలదేశమునఁ దీయనిచాటఁ శోభతోడ, నా
యలఘుల సత్కవీశ్వరుల యాసుకవిత్వ సుధాస్రవంతితో
నలరును త్యాగరాజునకు నర్చన లెప్పుడు నాంధ్రులెల్ల మా
తొలిభవపుణ్య మీఠఁ జని దోసిలియొద్దుదు రెల్లకాలమున్

తెలుఁగుకుమారులందఱఁ దేజముగూర్చిన దొడ్డపామి యీ
యలఘుఁడు త్యాగరాజునుచు హర్షముఁబడినదాంధ్రమాత! ఆ
కులుక న మన్ను నిన్నులనుగూడ గణింపదు, తాను రాసియై
కలఁగెడి సంగతిన్ గనకు కన్నకుమారుని ముద్దులాటతో.

ట క్క రి

ఓ యవివేకిసాలమ ! మహాన్నత సందితినంచు గన్నులన్
 మూయకు, మొన్ననే గనఁగ మోడువిధాన విలాపమందితే
 హేయము నీదు దుస్థితిని నేమరితిన్ మధుమాసవేళలన్
 కోయిల టక్కులాడి దనుకోగదే ! వాదన లేల సాలమా !

మధురమృదుస్వసంబులను మఁజులగీతికలెన్నో బాడుచున్
 పథికుల నెమ్మనమ్ములకుఁ బాయని సమ్మదమీయు కోయలన్
 ప్రధితయటంచు నెంచెవపు స్వార్థపరత్వము దానిచేసుమా !
 వ్యధల మునుంగునాఁడు కనువాఁడొక్కఁడైనను లేడు సాలమా !

మెండగుఁ బండుటాకులును మెల్లఁగఁ బుట్టెడి లేజగుళ్లకై
 దండను జేరి గానమను దాంభికమం త్రముజేయు గాని, నీ
 యండ గలాటి శోభిల సమందితరీతి వచించునొక్క ! ఆ
 తిండి వసంతకాలమున ప్రేపులరాఁగ లభించుదస్తనే
 కొండలుమారు మ్రోగునటు కోయని కోయలగూయునెప్పుడున్

కాలముచెల్లి ఆకులును గాంతిచిహ్నతనంది గాల గా
నేలకొ చెంత జేర నది యేటి ప్రవర్తన, కోకిలాంగనన్
చాల సుశీలయంచు మది సమ్మదమందితి వోయిసాలనూ
బేలపు! నచ్చెనందిని ప్రేమశవాన్వితులంచు నెమ్మదిన్.

చూచిన చిన్నపిట్ట! కడు చోద్యపువర్తన మేడ నేర్చెనో
చూచెదగాక! యంచెదు చూపులకంగని మాయకోయలన్
చూచుట కల్ల, ధర్మ మీల శూన్యమటన్నది నీ వెఱుగవా
శోచన మేల? వయ్యయో! నసుంధర మాయలగూటసాలమా!

ఆంధ్ర

రత్నరాసులవంటి వీరాళి బెంచి
మురిసి ముద్దాకినట్టి సంపూత చరిత !
వెంత విఖ్యాతివగలిన నేమిఫలము
దీనతను బొందినావమ్మ జెలుగుతల్లి !

గతచరిత్రల దలపోసి వెతనుగాంచి
నిలువు నీరయిపోవుట నీకు దగదు
తాల్చి గనవచ్చు ధైర్యాన దనరవచ్చు
ఆంధ్రవీరుల నిజీపు లనకుమచ్చ !

తొంటి సౌభాగ్యమునుగాంచి, కంటినికు
కాల్వలై పార దీనతన్ గలతగనుట
వీరమాతకు దగునటే వెత్తితల్లి
శూరరక్తంబు లపుడె చల్లారలేదు !

పందలనుగూడ వీరులై వరలురీతి
 కైలలను జాటి, విజయసంగ్రామములకుఁ
 బంపజాలెడి కవులు నీ బసికిగడ్డ
 బెటుగుచున్నారు, వారి దీవించవచ్చు!

కప్టసుఖములు నీ కలికాలమందు
 వెలుగు నీడలనంటి వో తెలుగురెల్లి!
 కూలిపోయిన గోడలే కోటలగును
 తెలుగు దేశము వీరుల నిలయ మున్న!

సంవేదము

భగ్నమైపోయినట్టి దీప్తతుకుబాట
మరల రహదారి యగుటకుఁ దెలుపుగలదు!
అదియె ఆశావిహారణ మునసిదారి
అప్పుడె నూర్చునిలొసమునందు మనికి

జీవితాశాశమంతయుఁ జేకటలకు
నిలయమానాఁడు మెలఁగెడి వెలుఁగుజలుఁగు
నన్యజీవనజ్యోతిశో సర్వనంబు
సలుప దోహద మిడజాలు సర్వభంబు!

కోరికలులేని నట్టి యెడారి బ్రతుకు
కష్టతెఱపట లను సుశిగాలివలన
దప్పి గనువేళ నొసఁగును దాహశాంతి
సమత నిమిషించుకొన్న-ఆశానరస్సు.

చీకుచింతలదాడిలో శిథిలమైన
ఈ శరీరమునకు వన్నెనికాడి శిల్పి
చేటుల నిక మరామత్తు జేయుశక్తి
విశ్వమం దిది లేని జీవితము లేదు.

నాఁ డు

పలనాటిశూరత కలచరింపంగ
కాకతీయులకత్తి కంపింపజేయ
హంపిలో ధంకాల యలజమల్ రేగ
చూచి యానందించ నోచుకోలేదు !

కొండవీటిని రెడ్లయండ యుండంగ
వేగిరాజులతీవి వెలుగుచుండంగ
అమరావతీపురం బభినుతిన్ భొంద
చూచి యానందించ నోచుకోలేదు !

చసుపుతో మానినుల్ పొరుషంబీయ
వీర్యాలు శౌర్యాలు వెలుగుందుచుండ
జాతిప్రశస్తియే శ్లోలిగానుండ
చూచి యానందించ నోచుకోలేదు !

కృష్ణరాయలకొల్వు కీర్తినార్జింప
రాజరాజుచోట రాజిల్లుచుండ
విజయభరీమోత వినిపించువేళ
చూచి యానందించ నోచుకోలేదు.

కవులకు భూపతు ల్లానలీయంగ
ఆంధ్రభారతి ఖ్యాతి నలరారుచుండ
మానగారామోత మార్చోగువేళ
చూచి యానందింప నోచుకోలేదు.

పీలుపు

డస్టిపోతిమి రోహిణిధాకలోడ
 మేఘుడా! యింక రావోయి! మింటిమీద
 పక్షు లల్లాడకున్నాయి! పక్షులెల్ల
 వగచుచున్నారు నేసంగిబాధతోడ!

మనుజులు మందులెండలఁ గుమారిలిపోయిరి, యిట్టిగాడ్పు నిం
 కను భరియింపఁగా వశముగాదని లోకులె యార్జిజెండఁగాఁ
 గనుపడ వేమి! వర్షముల గానుకగా నొసఁగేటి మేఘుడా
 ఘనుడవటన్న భ్యాతి కలకాలము నీకె చలామణీయగున్.

పచ్చనిమొక్క యొక్కటి ప్రశంచమునన్ గనరానిరీతిగా
 పెచ్చనిగాడ్పులన్ విసరె వేసఁగి; మేలకు నేగలేకయే
 చచ్చినయట్లు గూలుచు విచారమునందెడి పక్షిదంపతుల్
 వచ్చెడి మేఘుడే మనకు బాంధవుఁ డానని రోయినీరరా!

హిందువులన్న కాస్తయిన హిందకు నోపనివారటంచు మీ
రందరు 'విన్న దేగడ ! యిలాతలమండలి యెన్నిశీపులో
వందలు—వేలు ! రోహిణికి బ్రాహ్మణులన్ బలివెట్టిరయ్యయో !
యిందర సుక్త శేసిన దిః కేమని చెల్పుదు నోయిసీరదా !

మొఱుపుకన్యల కొగిళ్ల ముఱియునాడు
నింగిపై నిల్చి నీవల తొంగిచూడ
నెఱ్ఱివ్యవసాయదారుండు వెఱల మఱచి
చెప్పుచున్నాడు నీకున్న గొప్పతనము.

ఆంధ్ర కవి తాకుమారి

పలనాటివీరుల పసిఁడిపండిల్లో

జరహాన మొలుకంగ వరలినావు

కాకతి సభువుల కన్నకుమారివై

సద్యశోవిభవాన సాగినావు

నేగిరాజులతీవి విశ్వాన మార్క్ష్మిగ

నగుమోము వికసింప నడచినావు

కొండవీటిని రెక్కయగడ సంపాదించి

తులలేనికీర్తితో గులికినావు

గొప్పగా కృష్ణరాయల కొలువునందు

శోభ నందితి, బొందితి సూరివినతి,

ఖ్యాతి గడియించితివి, జెల్లుజాతి కిలను

ఆంధ్ర కవి తాకుమారి జోహారులన్ను!

నన్నయ్యగంటమ్మ నతుల గైకొనునాడు
 ముసిముసినప్పుతో మురిసినావు
 పింగళిసూరన్న విఖ్యాతరచనల
 నానందరాశివై యలరినావు
 భీమన్నవాస్తిద్ధి భీతిగాల్పెడివేళ
 నన్నుతి జతగూడ సాగినావు
 ఘనఁడైన త్యాగయ్య గాన ప్రవంతిలో
 తనివితీరనిరీతి మునిగినావు

తిక్కనార్యనికైతలోఁ దీపితనము
 నా క్కుతిమ్మనకావ్యాన ముద్దుపలుకు
 గాంచి గర్వించునాంధ్రుల గన్నతల్లి
 ఆంధ్రకవితాకుమారి జోహారులమ్మ!

గృహలక్ష్మి

తనయ ! నీ విష్ణుఁ డత్తింట వినతులంది
ముద్దుభర్తకు మదిలోన ముదమునింపె
తోడివాఱల కాదర్ప తోయజాతీ
వనఁగ మనపేగు నిల్పవే యచుఁగుల్కి !

చెఱువునుండైన, నగ్గఱ చెలమనుండి
చిన్నిగిన్నెడు నీళ్లైన చేతులార
తెమ్మటంచును చెప్పలేకన్న నీకు
యెటుల మెలఁదో ! యత్తింట నెమిసేవో !

కొత్తకోడల వగుటచే గోక్కలూర
పనులఁజేయఁగనీ రమ్మ-వారి సమ్మి
మొదల పనిచేయగ న్నచో మొండియనుచు
వాడ వాడల వింతల వాగుచుండు !

పట్టభద్రుఁడు నీ భర్త ప్రధితమూర్తి !
కాని, సంపాదనన్ సలుపు ఘనుఁడుకాదు
నాకు నది తెమ్ము-యిది తెమ్ము-నావిధిమ్ము
నహజగృహలక్ష్మీ కంటేని సాగదమ్మ !

జాతి కాధారమగును స్త్రీజాతి యనుచు
నినయ విజ్ఞానసంపద వెలయుచుండ
ఖ్యాతి నార్జించుకోవమ్మ కన్నతల్లి!
త్యాగమే జీవితంబున భోగమనుచు!

కాంతయన్నంత గయ్యాలిగంప యనడి
మూఢవాదాల నన్నిటి మూలద్రోసి
విశ్వమానవకళ్యాణ విధము నెఱిగి
నడపుకొనవమ్మ సంసారనౌక నింక.

వినుచునున్నావు వార్తల వింతవిధము
నాలుబిడ్డలఁ బోషింప వీలులేక
నాత్మహత్యకు గురియైరి యధమమతులు
గాన, మంగళసూత్రమున్ గాచుకొమ్ము.

ప్రతితి

దీపము లేని చా శిథిల దేవళమందు బడాయికోసమా
కాపురముండినావు ! కలకాలము నిన్ను దివాంగమా యనన్
గోపములేకనుండెదవు, గూటిని నీ కెటు దోచునోగదా
యే పనిపాటులేక నిటు లేటికి వాడుల నూన ఘూకమా !

కాటుకచీకటుల్ దిశల గ్రమ్మెడివేళ సమాధిశయ్యలన్
దోటలుగా గణించి పరితోషమునంది చరించుచుందువా ?
పాటుపడంగలేవె భయభక్తులతోడత నెండవేళ, నీ
బోటి యమాయకుల్ జగతి బుప్పుట వేటొకవింతయేసుమా !

ఇంతవైరాగ్యమూనగా హేనువేమి ?
మూగనోమును బూనితా మాముహూప
నీకుగల వంత జెప్పు—నీ స్నేహితుండ
ప్రజకు నీకును గల్గిన వైర మేది ?

వి శు బి థి

మనుజులు పల్లు పల్లులకు మానమువీసి 'భళాభళీ' యనన్
ఘనత లభించె జిల్ల లకు; కమ్మనిమాటలబాటగాని, నీ
మనము నెఱుంగ రా రెవరు; మానవులెల్లరు గుడ్లగూబరా
యనుచు నాసిండు దుర్గతికి నాహుతియైన యభాగ్యరాశివా!

చాలు నికనైన వీడు మజ్జానపథము
లోక మేదారి నడచునో, రాక చూచి
నిన్ను నీవేసుమా దిద్దివేచ్చుకొమ్ము
లేనిచో నీకు సుఖ మిక లేదు లేదు.

యుద్ధ భూతము

కత్తినిఁ బూని పెద్ద మొనగానివిధాన జయాభిలాషిఁడై
 నత్తుటికాల్వలం బడి సునిశ్చితబుద్ధి బోరు ధీరునిన్
 గుత్తుక ద్రెంచివైచి భువి గూలఁగఁజేసెక వేమిక గ్గమో!
 జిత్తులమారి దయ్యమ! అజేయుల మ్మింగెడి యుద్ధభూతమా!

స్వారం త్ర్యంభనము జేబట్టిన టక్కరి
 ఆయుధసామగ్రి కాలయలబు
 నయలేని మృత్యువు తాండవింపఁగ నంద
 శవసమూహము నింపు సాధనంబు
 వీరుల భక్షింప వెడలు మహాకా?
 సుఖము మాయముజేయు చుప్పనాటి
 అప్తకస్తూలకు నాహ్వనమిడు శక్తి
 పోటీలకంతకుఁ బుట్టినిల్లు

గుధిరవాహినలఁబడి యుల్లారలూరి
 మాంసభక్షిగాజేయుచు మనలు శక్తి
 కోటచూపుల మిఱిమిట్లు గొల్పునటుల
 యుద్ధభూతము విహరించుచున్న దిప్పుడు!

అడు గిడలేకుండ నల్లాడు దీనుల
 నగిపాలుఁగఁజేయు నాదిత క్తి
 పూర్ణగర్భవతులఁ బొట్టలఁ జీల్చిన
 కఠినాత్మయైన రాకాసికొఱవి
 స్వేచ్ఛను హరియించి తుచ్ఛమా బానిస
 వృత్తి జూపించు పాపిష్టురాలు
 జాలిని మాలి యిల్లాలి సూత్రాలను
 నట్టేట గల్పిన నంగనాచి

అడులేనట్టి ఆశతో నాహవమున
 దిరుగుచున్నది ప్రజలు భీతిల్లువేళ
 కడుపు కష్టాన్ని కై యిటు కరుణలేక
 ప్రజల మాపిన తన కెంతభాగ్య మబ్బు !

ఈ యట్టహాసాన నట్టి సత్కవిరాజు
 గంటమ్మ చిక్కెనో మంటలందు
 ఈ యహంకృతితోడ నట్టి రాజ్యశ్రీలు
 మటుమాయమయ్యెనో మట్టి గలిసి

ఈ రాంజవంబున నెట్టి పుణ్యస్థీలు
 వైధవ్యమందిరో నగలు మిగుల
 ఈ విలాసంబున నెట్టి నగరములు
 కాటివాడలయెనో ? కలుపు వరల

తల్లిదండ్రులు లేరను పిల్లగోల
 దిక్కు మొక్కును గనలేని దీనులిడై
 నిట్టి యాశ్రయంకనాల నేమియును గనవె !
 కొండలున్నచినుము నీ గుంజలొన

కోకిల

కమ్మసికం మెట్టి కడగండ్ల నూటాహుటి దిబ్బజేసి యా
 కొన్నుమీద నిల్చి యదిగో మనకోకిల బాడుచున్నదే!
 సమ్మకరాశియై మనకు శ్రావ్యముగా వినిపించుచుండె, రా
 గమ్ము సుధాస్రవంతియగు, గానము తేనెలసోనలేకుమా!

సంతతమున్ విలాసగతి సాలముపై వసియించి తీవిగా
 నింతటి గానకౌశలము నేగతి యార్జనజేసికోగదా
 సంతములేక బెట్టునరి పల్కున నైన వచింపకుండు న
 స్రవంతము నిట్లు బాడుటకు సత్తున యెక్కడిదమ్మ కోకిలా!

కని రచించు శేయముల గానముజేయును బాటకాడు, నీ
 ప్రవిరులరాగమాలికలఘక్తి మహాస్కవిధాన రోచెడిన్
 వినరముగా వచింపగ డె విస్తృతినందిన నీకు బాటలన్
 యెవఁడు రచించినాఁడు? నరి యే దింక నీకు జగాన గోకిలా!

జగతి నసంతభూపతికి స్వాగతగీతము బాడమన్నదా?
 చిగురులు జీర్ణమాట కిటు జేయఁగ వైద్యమునేర్చినావె! నీ
 నగవుముఖాన నెల్లపుడు వర్తనజేయఁగ బాడుకొందువా
 జగమున గానకౌశలము సర్వము నీ దగు సొంతసొమ్ములే!

చల్లనిచెట్టునీడకడ సముదమందెరి బాటసారిలో
 బల్లటమే యెటుంగనటు బాటలబాడెన వేకధాటిగా
 బిల్లులు నీకు బాటలకు బ్రతినిగాంచి కుహూ యనంగ నీ
 సల్లలితంబు గానకల సాధనజేసిన ధన్యతీవివా ?

కవికుమారుని బంగరుగంటమందు
 రాలినట్టివి రతనాలచూలజేసి
 మన వనంతుని మెడయందు నునుచుగొట్టక
 నిలిచియున్నావు నునురెచ్చనీడలందు !

బెట్టుసరి నల్పు, బాడంగ రట్టు బెంచు
 నదియె గాయకు నలవాటు ! అటులగాన
 సహజగాయని వీ వాట నాహసించి
 పాడమంటిని గోకిలా పాడవమ్మ !

తూట్లుపడినట్టి గుండెకు తోప మిడతే
 గారడీవిద్య పాటలోఁ గలదుసుమ్ము !
 మధురతరగీతముల నెన్నో మదికి నింపి
 తెలుగుకోకిల వను ఖ్యాతి దెచ్చుకొమ్మ !

తనదు ప్రియురాలి వలపులో తనివీడీర
ప్రమద మంచని నిర్భాగ్యువద్ద జేరి
ప్రణయసారస్య మెఱిగించు బాట బాడి
యెన్నికొంపల నిలబెట్టి తీ జగాన !

ఆకసనిధివెంట నరహాసముతో శని బోధవేళ, చీ
కాకులకెల్ల 'స్వస్తి' విడి గానముజేసెను, ప్రేమలీల నే
దో కలహమ్మునందిన వధూవరుచాలికి రాయబారివై
యేకముజేయుచుందువట ! యీ రసికత్వము నేడ నేర్పితే !

వీరమాత

పరితాపవహ్నియే భగ్గునఁ జల్లారె
 ప్రేమాతశయనీతి బెద్దదయ్యె
 కాతన్యచిత్తంబు గంభీరతన్ వీడె
 కారుణ్యరస మది మారిపోయె
 శూరత నాతని చోద్యంబుగా వీడె
 జాలియే వానితో మేలమాడె
 కార్యదీక్షయు వాని ఖడ్గమున్ వినలించె
 నభిమాన మాతని నాశ్రయించె

నిండుగుండెను వింతగా నీరుగారె
 నేదిచేయఁగనోపక హీనగతిని
 ప్రేమమాశాన బంధుడై వెడలినాడు
 చంద్రగుప్తుడు తన తల్లిపరస కవుడు !

కలన జయంబుగాంచు తన కన్నకుమారుఁ డెటన్న తీవితో
 జెలఁగెడి వీరమాత ! ముర, చిన్నకుమారుని రాక గాంచి లోఁ
 గలఁచు వికారవృత్తి తృటికాలములో గ్రహించి వాని కిం
 వలరగ శౌర్యమీయునటు వల్లె శుభోదయ సుప్రభోధమున్

శూరశిరోమణీ! యని వసుంధర నీ జయ మారయంగ! నా
 రా! యిదేటివర్తన? మురాసతిగర్భమునన్ జనియించి, గం
 భీరత గంగపాలవఁగ వేగెదవా యపకీర్తితోడ? వే
 మారులు పంద వీ వనఁగ మానము గోల్పడిపోదువా సుతా!

పరులను నాజిలోఁ దుచుమువానికిఁ జెల్లును వీరుడన్న, కా
 వరమున నింద జేయునెడ బాంధవులంచు సహింపవైతివే!
 అరయఁగ లేవు, ప్రేమకిట నాశ్రయమిచ్చెదవా! యిదేమిరా!
 అరమర మాని శూరతవిహారము నల్పుము యుద్ధభూమిలో!

తలపవె నంద దుష్కృతవిధానము నేమరినావె? నాడు ను
 ల్లలమని కాగినట్టి రుధిరంబడి వింతఁగఁ జల్లనయ్యెనా?
 విలయము వచ్చుగాక, రణవీరున కిద్ది హితంబె! భారతీ
 యుల కపకీర్తిసుమ్మ నదనోన్ముఖవర్తన చంద్ర గుప్తుఁడా!

జ్ఞాతిశ్రేష్ఠుడన లేనకిమ్మనెడి నీసందేశ మాలింపవా
 చేతుల్తోడ్పెదవా విరోధి కిది నీ సింహాంతమా బేలవా?
 భ్యాతి న్నుల్పెడి భారతీయఁడవుగావా? ధైర్యమింటేన! పం
 పూతాశాతటభాగ్విశేషయశమున్ బాంధవంగ లేలె మ్మికన్.

భాగ్యసంధాన్తి నా భరతమూలయటంచు

గాంచితి నెంతగా గర్వపరణి

స్వాతంత్ర్యమందుటే జాతిధర్మబంచు

కట్టితివానాడు కంకణంబు

నా దేశవీరుని నతులగొన్నారంచు

బ్రతిభజూపితివయ్య బాహుబలము

చిటికెలో విజయమ్ము జేకూర్చునే యని

బ్రతిమూలి తుడిచితి బ్రాహ్మణార

కన్నతండ్రి! యి కేడిరా కత్తితళుకు

వట్టపగ్గాలులేని బాహుబలము

మాయమైపోయెనా? మఱుమాట జెప్పవె

దిక్కులను జూచెదే జగదేశవీర!

(ఇది - టిలమాల్ మర తన కుమారుడు చంద్రశుభ్రనకు రచింపానా
కవిచదాని రచిత ప్రబంధం)

నేడు

తామదేవతకాలి! గజైకట్టి
వట్టిపేదలనెత్తుటి బొట్టువెట్టి
ఆర్తనాదము శ్రుతిగాఁగ నాడె దీవు
యద్ధభూతమ! చాలు నీ యుత్సుకమ్ము!

మలమల మాడిపోయెడి యమాయకలోకపురీతి చూడవా?
శలశలఁ గాన్కగా నికుటకా వెళుకంజను వేయ వయ్యయో!
శలపవె కష్టకాలమును—తల్లిని బిడ్డను వేరుసేతువా?
శలదొకొ జాలిగుండె! నరిగా జరియింపవె! శాంతినియవే!

పోగచుట్ట దొరికక వగనందుచున్నాడు
లెనుఁగుకర్షకుండు దీనగతిని
' పాన్ సుపారీ 'కి వక్కలే చిక్క
జొత్తరాహుండు నేడు తత్తరిలై
' సాంబరు యిడ్లీ 'కి చాలమారంబైన
అయ్యురుబాబు హుషారుతగ్గె
తేనెటి కొటరతో నా : జీమాయుడే
కన్తకమ్మలకు నాహుతయ్యె

ప్రజల యలవాట్లలో గల పాడుతనము
 బయట బెట్టితి వీనాడు బాగుబాగు
 మెచ్చనలె నిన్ను—కాని, నా కిచ్చలేదు
 శాంతినీయవు—తుదకు విశ్రాంతినిడవు !

శ్రావణము

వచ్చెను శ్రావణంబు ! మన భామినులెల్లరు కీవిమీరఁగా
 హెచ్చగు మోదమందుచును నీప్పితముల్ ఫలియించురీతిగా
 నిచ్చకు వచ్చినట్లు జరియింతురు వీధులఁ బేరఁట్రాంఘ్రగా
 చుచ్చికఁజేసె శ్రావణపు మంగళవారము తెల్లుకాంతలన్,

చంకను జారు పిల్లకును, జాలఁగఁ గూర్చిన వాయనమ్ము, నే
 నంకనుచూడ రమ్యముగ భామినులే యెదురొచ్చునుండు రే
 జంకును గొంకులేక, తమసాటి సఖిమణులెల్ల గూడఁగా
 నింక విరామమున్ గొనక నేగుచునుండురు వీధి వీధికిన్.

పచ్చని తోరణపంక్తులు
 వచ్చెడి స్త్రీజాతికంత స్వాగతమిడఁగా
 నచ్చట విన్నను బాటలు
 ముచ్చటగా బోవుచున్న ముగుదలమాటల్ !

మెల్లగ నీరసమనక, మిక్కిలిగాఁ గలుపించు భర్తతో
చల్లని వీక్షణంబుల బ్రశాంతముగా తమమాత్ర దెల్పుచున్
బిల్లల బుజ్జగించెదరు ప్రేమవిహారు లాయారిజాపుతో
తల్లులు బిడ్డలన్ మఱచు భర్తము నేర్చెను శ్రావణం గిర్రన్.

ఘనతస్మాద్భితమనురీతి శనగలెన్నో
కమ్మగా వేచి, కులుకుల జిమ్మనట్లు
పెట్టునంతనే-సతులస శ్రీమగలుగు
శ్రావణీ! శుభధాత్రిని-చాలు! చాలు!

మొన్నటి పెండ్లికూతులగు ముగ్గులగుమ్మలు సంతసంబుతో
నెన్నడు నత్తవారు తమ కిత్తుకొ 'శ్రావణపట్టి' యంచు గన్
సన్నల సిగ్గుదొంతరలు సాగుచుచుండ నిగీక్ష సేయఁగా
వన్నెలకానుకల్ ముదపువాసలఁ దెచ్చిన వెంతదానవే.

మంగళవారమందున నమాయకరాలు విశేషభక్తితో
రంగని ముద్దుగుమ్మను పరాకను వీడి భజించుచుండు, నే
యంగనచేతిచల్వ తన యక్షతల న్నిడునో యటంచు నే
వంగుచు వాయనంబు లిడు వర్ధిలు నాన లుయాలలూపగన్.

ఆంధ్రుడు

కృష్ణరాయలవంటి కీర్తిమూర్తులకెల్ల
 గోరుముద్దల బెట్టు సారచరిత
 ఖడ్గతిక్తనవంటి ఘనతరశూరుల
 తన చనుబాలతో, బెనుచు తల్లి
 త్యాగరాజయ్యకు రాగమాలికలతో
 జోలపాటల! బాసు సుగుణవల్లి
 భక్తపోతనవంటి పంపిరికవులను
 మురిసి ముద్దాడిన ముద్దరాలు

విశ్వసన్నత విజ్ఞాన విభవచరిత
 అమితసద్గుణసంపూత యాంధ్రమాత
 'బాబు!' యని నిన్ను చిల్పెడి భాగ్యమిచ్చె
 గర్వపడవోయి, నీదు భాగ్యంబు జూచి!

ఆంధ్రజాతీయతకు నింత ఖ్యాతిగూర్చ
 తలపవేమది—చిత్రమో తెలుగుబిడ్డ!
 నిలకడకు కూరమగురీతి మెలగజేసి
 చావలేదోయి ఆంధ్రవిజ్ఞానజ్యోతి!

జాతీయగీతాల శ్రవణశీలముగా

జోలచాటలతోఁ జె నాలపించి

వీరాధివీరుల విజయగాధలనెన్నొ

మాధురీగరిమతో మదికి నింపి

శౌర్యరసంబును చనునాలలోఁ బోసి

ముద్దుగాఁ జెంచుచుఁ బెద్దజేసి

చిన్నకన్నెను పెచ్చి చేతి కందీయుచు

వీరుఁడఁ రఘుంచు వినుతిజేసి

ఆంధ్రమాతలు విఖ్యాతి సందినారు

నెలుఁగునీమయె జోదుల నిలయమయ్యె !

కనకవర్షము కురియు నా కాలమండె

ప్రభవమందిన యాంధ్రుడే భాగ్యశాల !

రాజరాజనరేంద్రు డేజమున్ జయింప

నన్నయ్య కలము గైకొన్ననాఁడు

మౌనుమనీషినిఁ గాంచి మహనీయరచనల

లిక్తన్న వేళ్ల సందియునాఁడు

సర్వజ్ఞసింహుండు గర్వముతో తన

శ్రీనాథ ప్రాణినిఁ జెప్పనాఁడు

రాయలు మోదాస రా రఘుటంచును

పెద్దన్నకవివరున్ బిలుచునాఁడు

తెలుగు కవితాకుమారికి కులుకులాలి
 ఆంధ్ర యానాడు వినెను కల్యాణగీతి
 యెట్టి సౌవర్ణశకమది మట్టిగలిసె
 కాచియున్నదిగద శనిగ్రహము మనల

పంటలకెల్ల తల్లి పలుబాములనందెను, చిత్తశాంతియే
 మంటలఁ గూలె నింక నవమానమె యార్జనమాయె స్వేచ్ఛయే
 కంటకమయ్యెమాతృహితకార్యములయ్యెయొమాయనుయ్యెనీ
 వఁటి సుధీరులన్ గనిన భామిని ఆంధ్రయె దాసియయ్యెరా!

కలుములతల్లియకా తెలుగుగడ్డకు దాస్యవిమోచనంబనన్
 గలుఁగదు, తెల్లవీరులను గర్భనరద్రము వీకిపో ది కే
 యలఁబలమైన నా తమిళు లాంధ్రులసొత్తును వీక్షరైరి! నీ
 విల సుఖయించు బాటలఁ బ్రేక్షన వేమది ఆంధ్రసోదరా?

త్యాగ భోగాదులకు ఖ్యాతినందికొన్న
 తెలుగుజాతికి రాప్తమే లేలలేదు!
 తమిళవీరుల దాడికి తలల నొగ్గి
 బ్రతుకు అన్నాళ్లు-సోదరా! పలుకవోయి!

సు ష మ

పసిశికంకణనిక్వణప్రభ వెలుంగ
 నవ్యనర్తకి యన్నటు నాట్యమాడు
 మనసు మల్లించనేర్చిన మాయలాశి
 సహజసౌందర్యసాధనచాన యొకత !

వత్సరానిశి నొకమారు వచ్చు నామె;
 అంకచందాలగనినంచు నాత్త కలచు
 'టింగు రంగా!' యటంచును నింగి నిలుచు
 ఎందుకోగాని—ఝూపిల్ల కింతగొప్ప !

వద్దు వద్దనగాని, నావద్ద జేరు
 రావె! రా వేరు? యని యన్న రానె రాదు!
 సరసమెఱుంగని దిటువంటి పానితోడ
 మాటలాడుట నా తప్పు—మాట తేల !

గగనవీధీవిలాసిని సాగసుదనము
 గారచి మురిపించుదామన్న, గడియ నిలచి
 రూపు జూపదు తనగొప్ప లోటువడునె
 మింకి నున్నందుకా ? యింత మిడిసిపాటు !

మాటలాకదు సింగారి ! మచ్చుకైన !
 పోని—బలవంతమగు బిల్వ, మూతి విజచి
 నెకలు నులుములుదాకి పరిపించుగొఱగు
 ఎవరి యేల్బికి నీనికి నిచ్చును !

కారుమబ్బలగముకి నొచ్చురిసాని
 మూతి ముక్కుల విజచులే ముగుర నతము
 హాసదరహాసలీలతో నాకసమున
 వన్నె నింపుచు సౌందర్య ప్రతిమ యనగ

ఆంధ్రభారతి

కవులను గాంచి రండనుచుఁ గన్మనిమాటల నాదరించి, యా
కవనమునందు సొంపు గని కాసుకలిచ్చుచు స్కరింప ము
న్నవిరళభోగభాగ్య మహిమాన్వితినై తులతూగితమ్మ! ఆ
ప్రవిమలభూపతుల్ దొఱకుభాగ్యమె లే దింక నాంధ్రభారతీ!

కాకతీయులు నిన్ను గన్నాకుగాఁ జూడ
గారాబుబిడ్డవై గ్రాసినావు
రాజరాజనరేంద్రు రతనాలమేడలో
కలకలస్వనములఁ గులికినావు
ఆ రెడ్డిరాజుల యనురాగ మాజించి
దశదిశలన్ గీర్తి దనరినావు
శ్రీకృష్ణరాయలు చేదోడుగానుండ
నిరుపమానపురీవి నింపినావు

మఱువలేమమ్మ నీదగు మహితయశము
తెనుఁగుజాతికి గూర్చితి ఘనతనెంతో!
తెలుఁగువిజ్ఞానదీపిక నెలుఁగువఱకు
ఆంధ్రభారతి | మురుపుటూయలల నూఁగు!

గాడడిండిమభట్టు కంచుధక్కును బట్టి
 శ్రీనాథకవిరాజు చించునాడు
 భీమన్నశాపాన పేదయై గంగ్రాజు
 జోలెను జేపట్టి సోలునాడు
 తన హస్త్యధోరణిన్ దనియించు రామన్న
 రాయలకొలుపులో గ్రాలునాడు
 భక్తుడా త్యాగయ్య భద్రాద్రిరాముని
 పాటల రచియించి పాడునాడు

పసిడి చిరుగజ్జెమ్రాతలు పరుగులిడంగ
 సరససంగీతసాహిత్యసఖ్య మలక
 తెలుగుదేశాన విఖ్యాతి యలరువేళ
 ఆంధ్రభారతి గడియించె నమితయశము!

శ్రీనాథకవిరాజు సీనపద్మాలలో
 తూగుటుయ్యెలల నూగినావు
 బమ్మరాన్వయు భక్తిపథమునందునఁ బ్రీతి
 నాట్యంబు నల్పుచు నడచినావు

ముక్తుతిష్ఠనకవి ముద్దుపల్కులతోడ
 నవిలాసఫణితిమ్మ సాగినావు
 అలసానిపెద్దన్న యల్లిక జేబట్టి
 వింతగుఠీవితో వెడలిగావు

ఆంధ్ర విజ్ఞానవిభవంబై యవనిలోన
 గణనకృత్తనవేళల గరువమలర;
 ప్రమనమందితి సుకవిరాపథమునందు
 తెనుగుగైతలు రచనాల తునక లనగ !

మా శ వ్యాజీ

ముసిముసినగవుల తీవిని
హసియించే భరతమాత కాపదయనగా
పరగల మాశవ్యాజీ
వసుధన్ విడనాడి దివికి పయనంబయ్యెన్.

సేవించినాడు, ఆశీర్వాదములనిమ
కన్నతల్లిని నిజకాంతలూర
భాషించినాడు ప్రభావంతమగునటు
హైందవధీధితి చిందులాడ
నడిపించినాడు ఘనతరముగా, విశ్వ
విద్యాలయంబును పేరు మ్రోయ
యావించినాడు మహారాజగృహముల
భిక్షుక ప్రభువను వినతులెలయ

అతని వాగ్ధాటి గంగా ప్రవాహమనుచు
 పొగడువేళల గరువంబు పొంద లేదు !
 త్యాగమయజీవి ! భారతయోగి యితఁడు
 మరణమందెను మాళవ్యమాన్యుఁ డయ్యె !

గర్భశోకంబు మఱుగని కన్నతల్లి
 మదనమోహనమాళవ్య మరణమునకు
 వగచుచున్నది—నైరాశ్య ఫణితిగనుచు !
 భారత జనము యెంత నిర్భాగ్యురాలు !

గౌతమి

గౌతమునిహింస జగతిని పాతఁబడఁగ
మూఁడుకన్నులదొరసిగనుండి దిగెను !
తెలుఁగుమాగాఢిభాగ్యంబుఁ దెలుపుఁగొఱక
లవతరించెను గౌతమి ! యాంధ్రభూమి !

వయసుమీరిన దీనదిభాష వినిన
తెలుఁగువీరుల శూరత తెలియఁగలదు —
ఆప్రవాహములోనున్న దాంధ్రపతిమ !
పుట్టు బానిసజాతికి—బోధపడునె ?

నాశికనుఁబుట్టి—ఒయ్యారి నడకనడచి
ముద్దులొలికెడి యుపనదుఁబ్బాగువేళ
సాగరంబును మనసార సంగమించె !
దీక్షధరింపెన్న తెలియురా ! తెలుఁగుధాక !

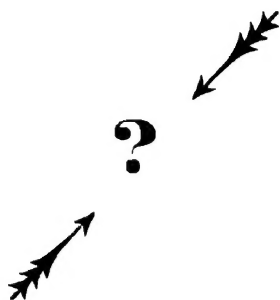
అంధ భారత రచనకు నడుగులిడిన
 విన్నయార్యుని గనులార గన్నదీమె
 శ్రీమకవిశాపకథలెన్నో ! విన్నదవుడె
 నెలుగుసంపద—ఘామె కన్నలను కదలె !

ఎదియు రెండేమిలకు నీమె పడుచుదనము
 గనుచు నుప్పొంగునట్టి పుష్కరమునాచు
 సాగరముజేర ఎయనంబు నలుపునాచు
 అంధజాతికి ఎందున ద్వేష కపుచు !

వేచియుండండి!

త్వరలోరాబోవుచున్నది.

ఈ కవిగారిచే వ్రాయబడిన

అపూర్వమైన ఖండకావ్య సంపుటి

Published by Kalahasti Thamma Rao & Sons,
E. G. 60 Printed at Sri Rajeswari Press,
Rajahmundry, E. G. 50 Copies 1000 D/ 4-1-1947

